

Oddělení vývojové genetiky rostlin

Biofyzikální ústav AV ČR

Prof. Boris Vyskot

RNDr. Roman Hobza, PhD

Doc. Eduard Kejnovský, CsC

RNDr. Bohuslav Janoušek, PhD

Zdeněk Kubát, PhD

Radim Čegan, PhD

BFÚ AV ČR,
Královopolská 135, Brno
www.ibp.cz

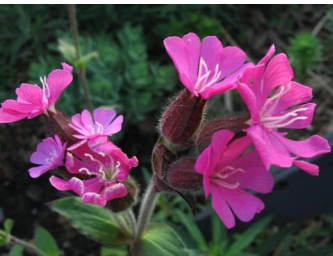
Oddělení vývojové genetiky rostlin

Biofyzikální ústav AV ČR

**Evoluce pohlavních
chromozomů**

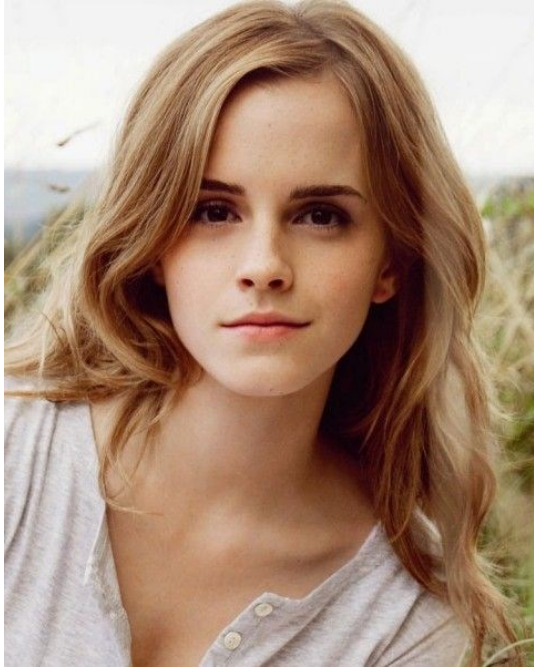
**Repetice a mobilní
elementy**

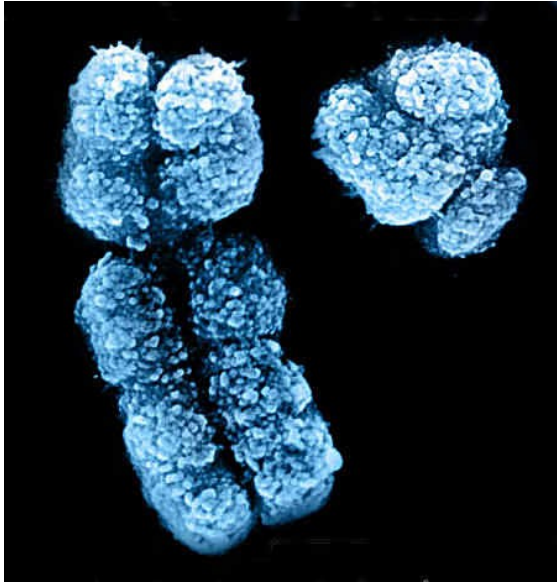
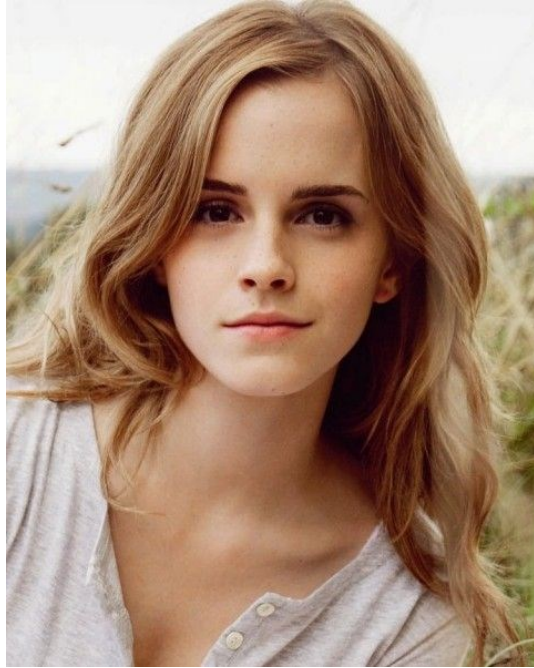

Epigenetické mechanismy

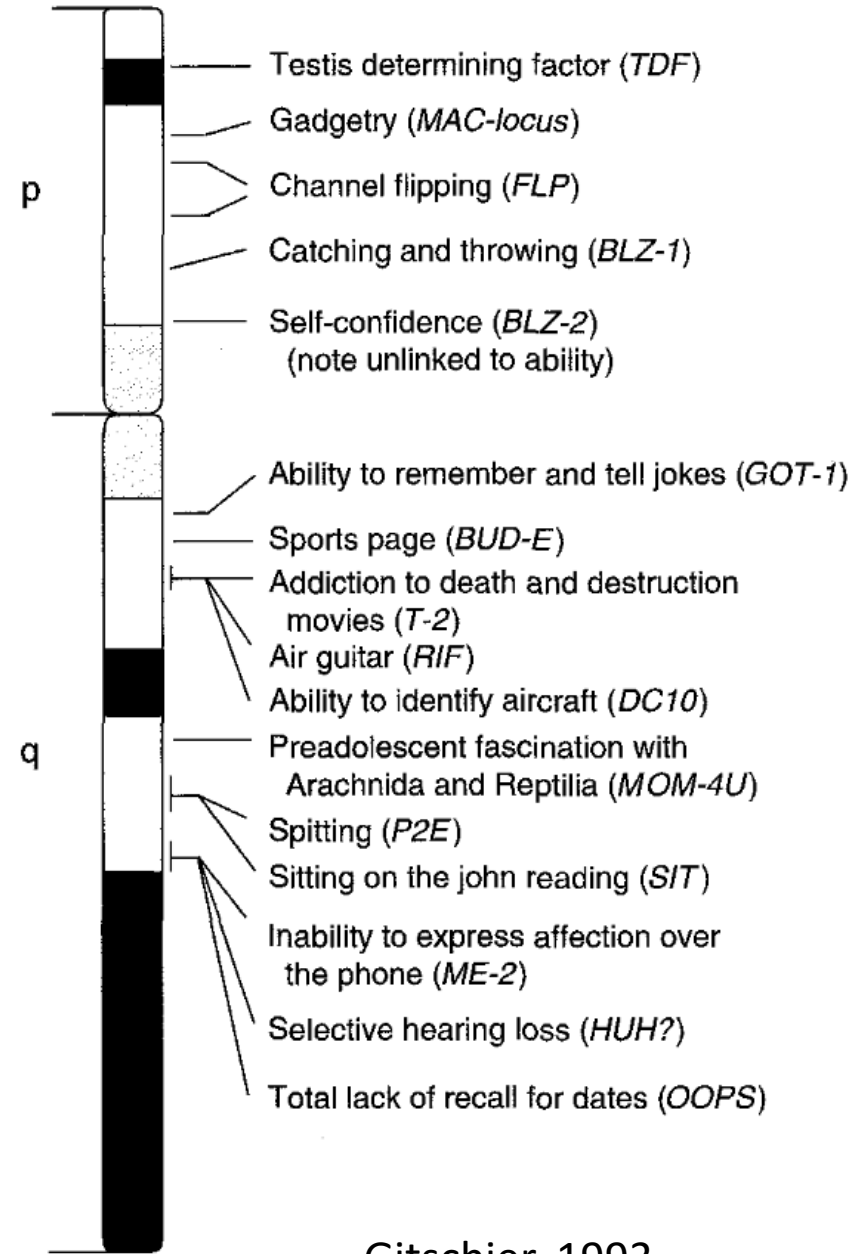
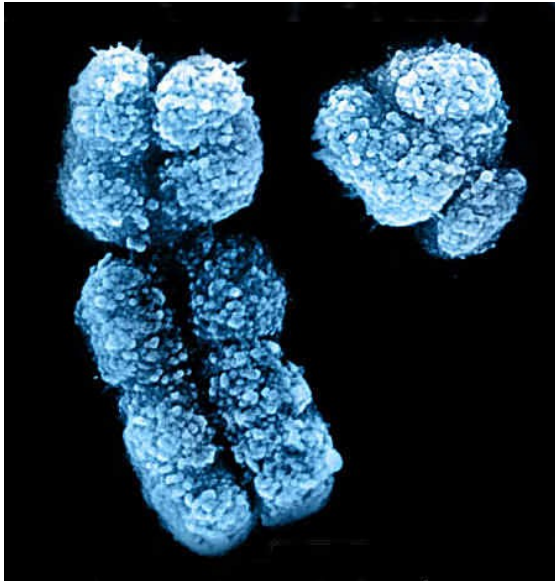
Aplikovaný výzkum

Evoluce determinace pohlaví a pohlavních chromozomů

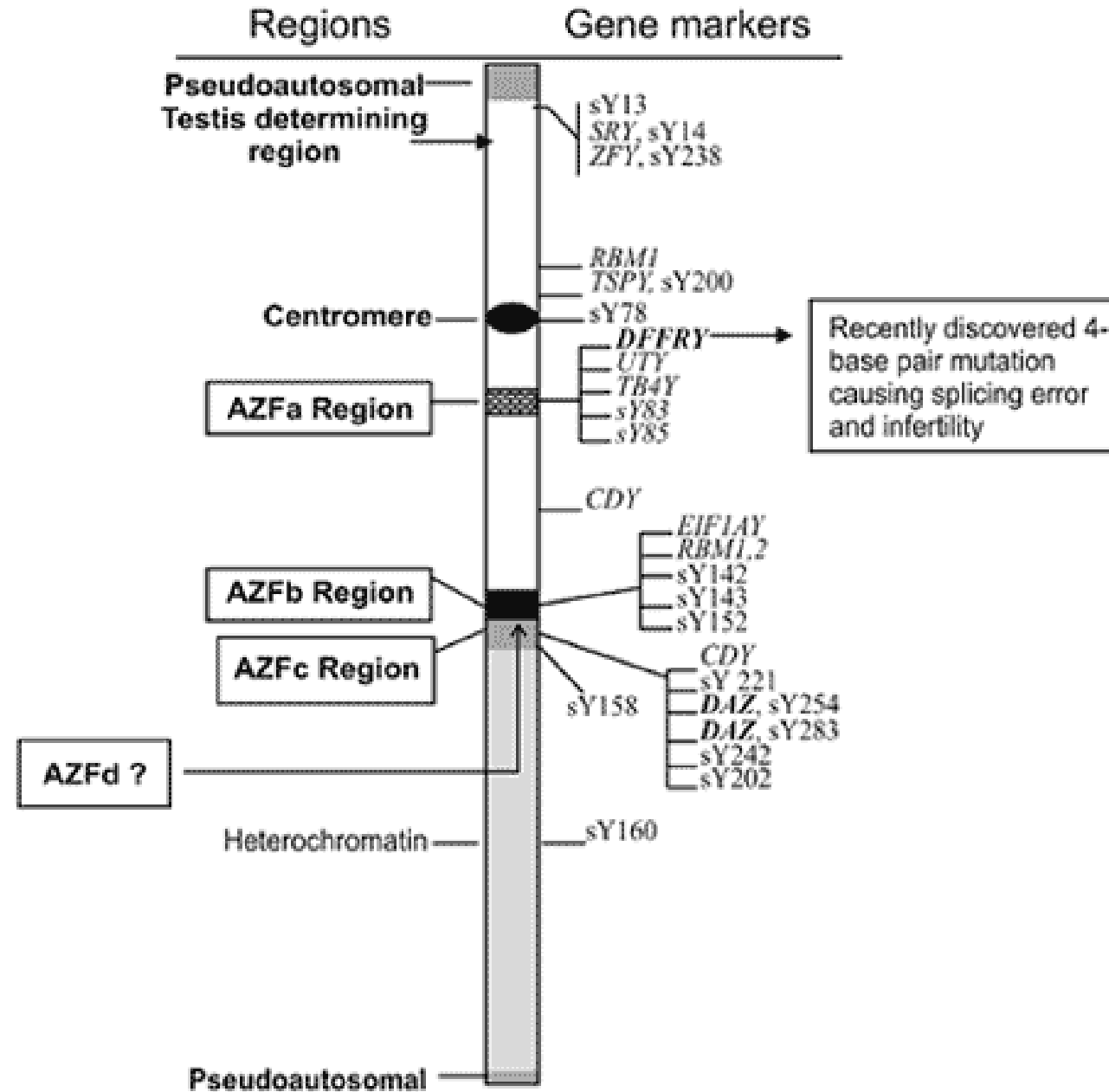
Předpokládané funkce chromozomu Y

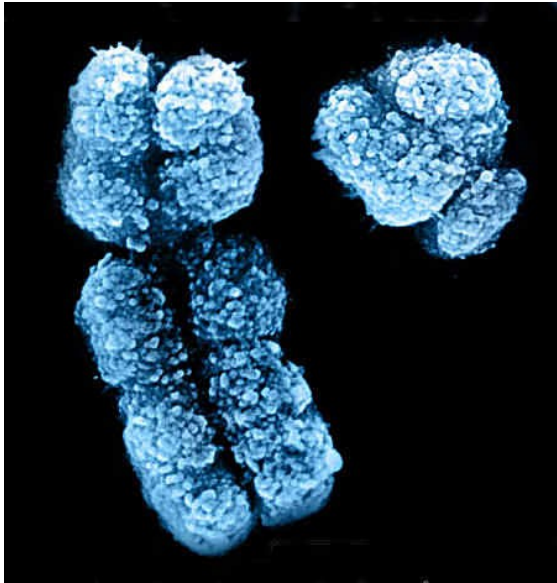
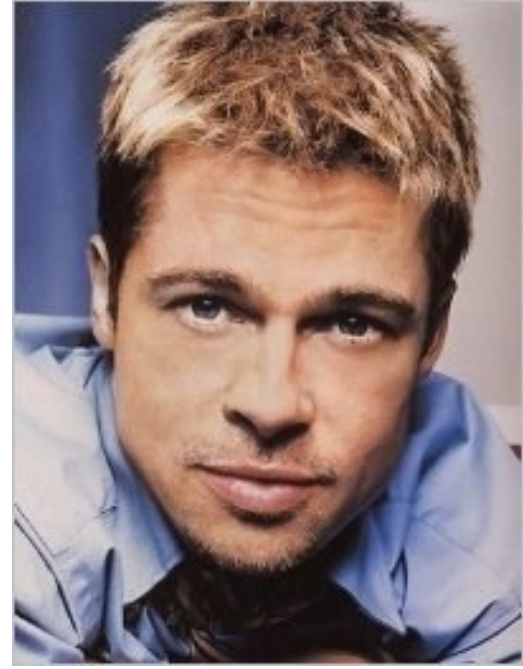

Gitschier, 1993

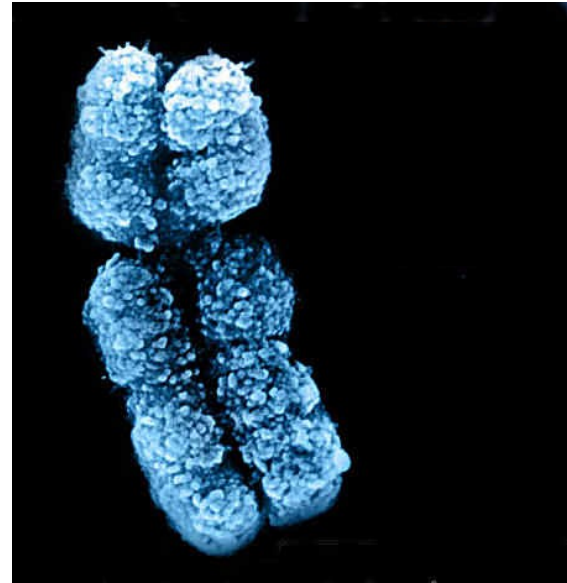
Y Chromosome

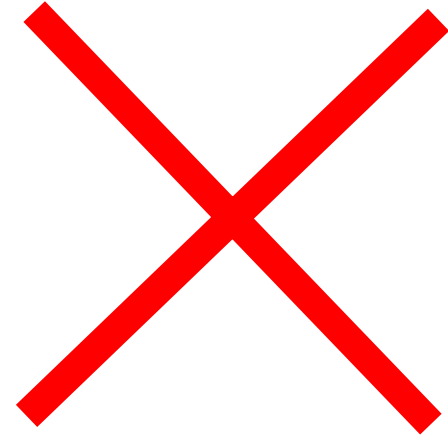
Skutečná struktura chromozomu Y

?

© Sexmise

rod *Silene*

Hermafrodit/ jiný typ
determinace pohlaví

papája

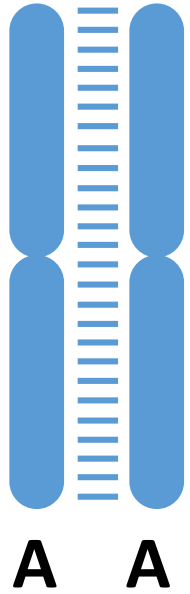
silenka

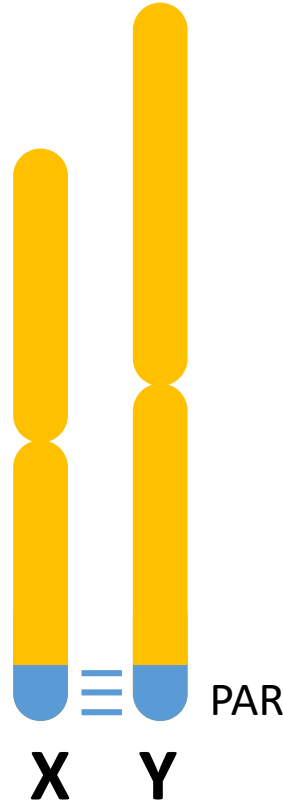
šťovík

človíček

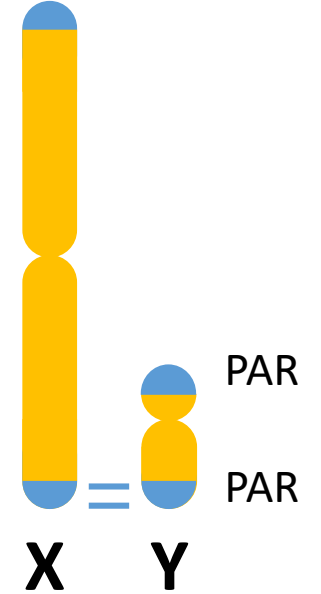
1 mil. let

5 mil. let

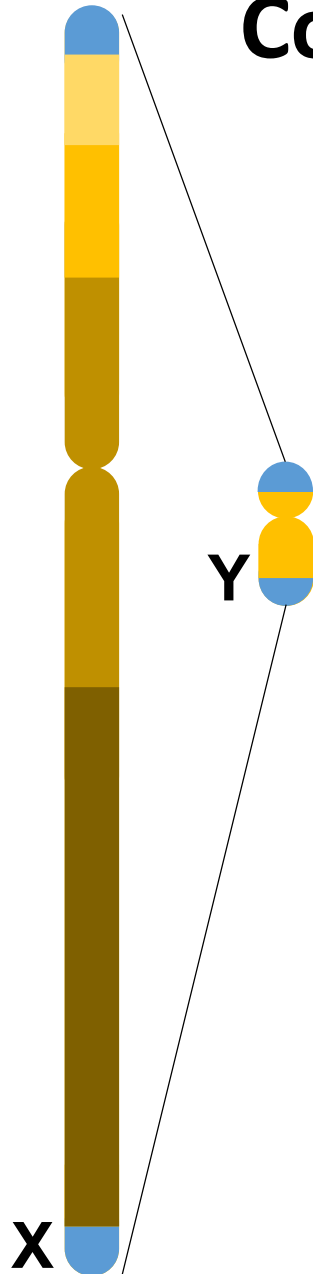
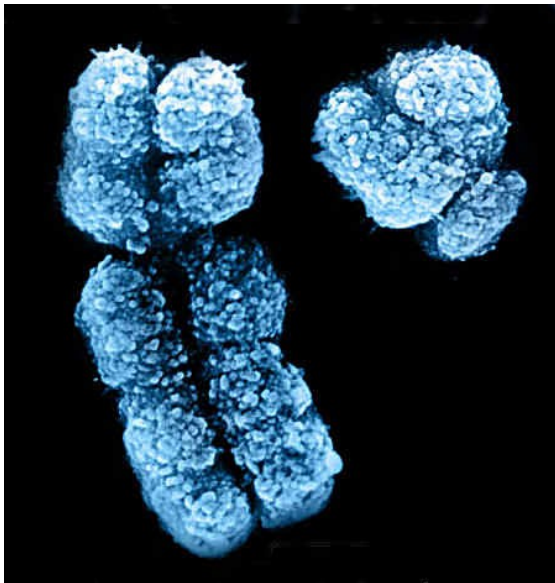
15 mil. let

170 mil. let

Stadia evoluce pohlavních chromozomů

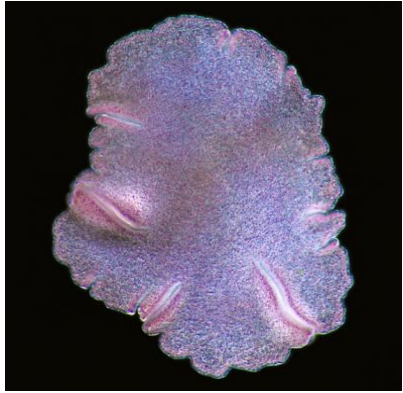
Co se děje s pohlavními chromozomy?

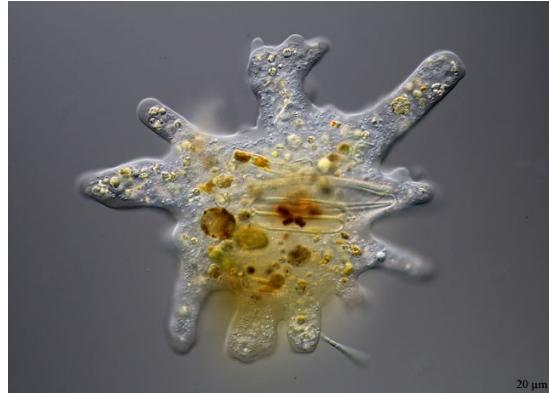
- Mechanismy změny velikosti chromozomu Y
- Geny pro determinaci pohlaví
- Degenerace genů na Y
- Redukce počtu genů na Y
- Kompenzace dávky genů na X

**Mobilní elementy (transpozony)
a
Epigenetika**

Vyberte organismus s největším genomem

Trichoplax adherens

Polychaos dubium

Paris japonica

Genlisea aurea

Pšenice

Drosophila melanogaster

Myš

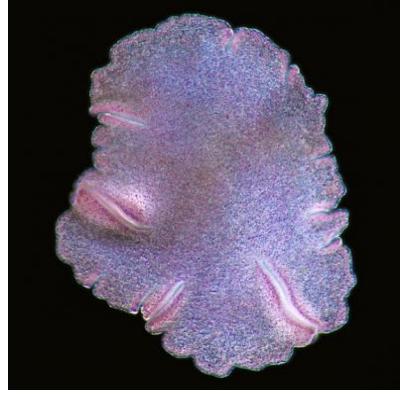

Člověk

Organismy podle velikosti genomu

Genlisea aurea
0,064 Gb / 17 tis genů

Trichoplax adherens
0,098 Gb / 11 tis genů

Drosophila melanogaster
0,14 Gb / 17 tis genů

Myš
2,6 Gb / 20 tis genů

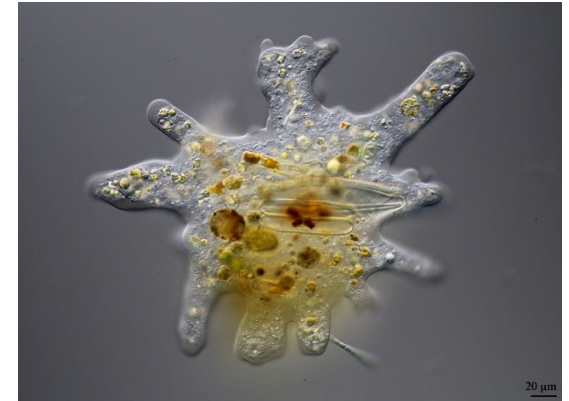
Člověk
3,3 Gb / 20 tis genů

Pšenice
17 Gb / 110 tis genů

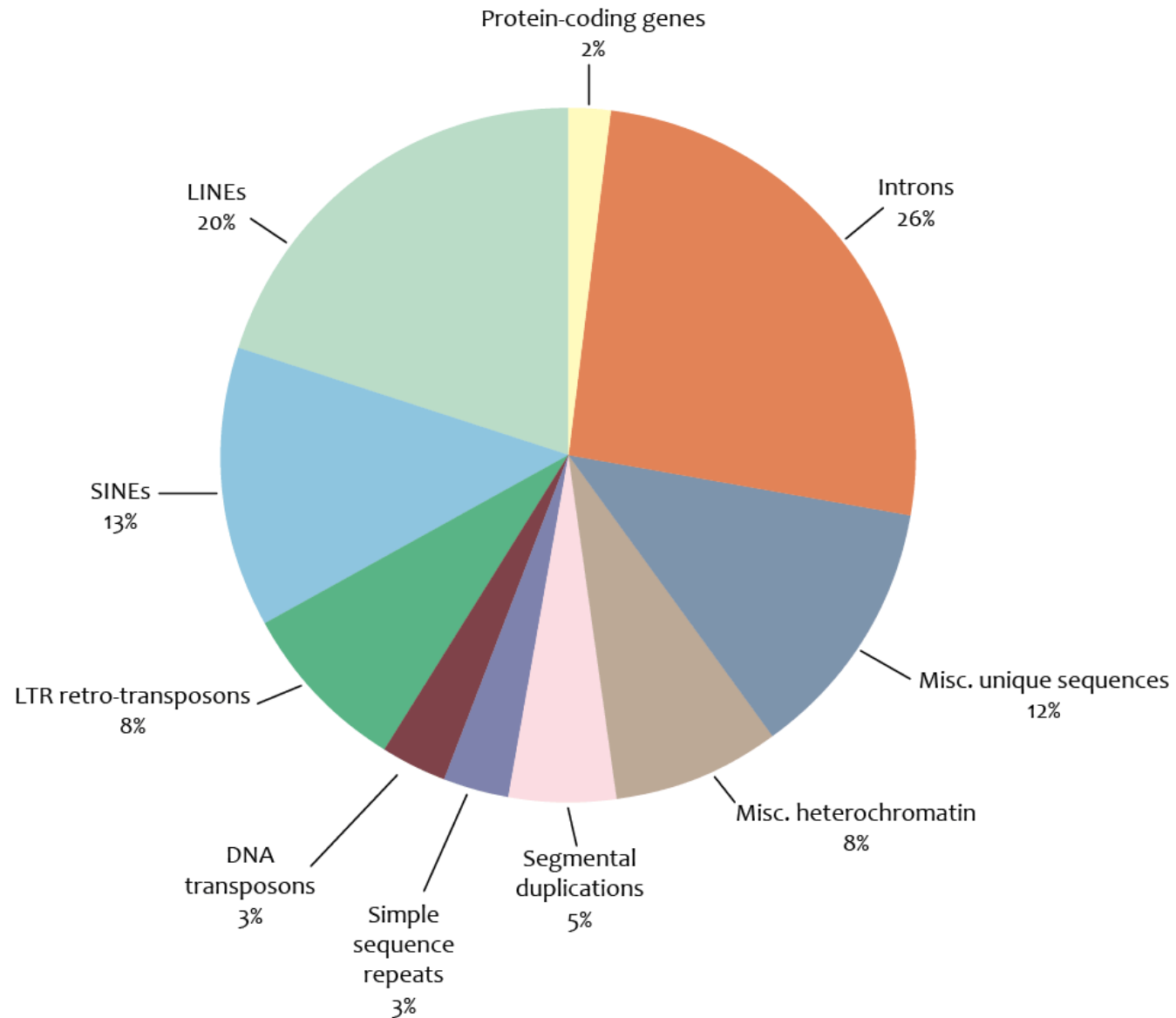

Paris japonica
150 Gb / 17 tis genů

Polychaos dubium
670 Gb (67 Gb)

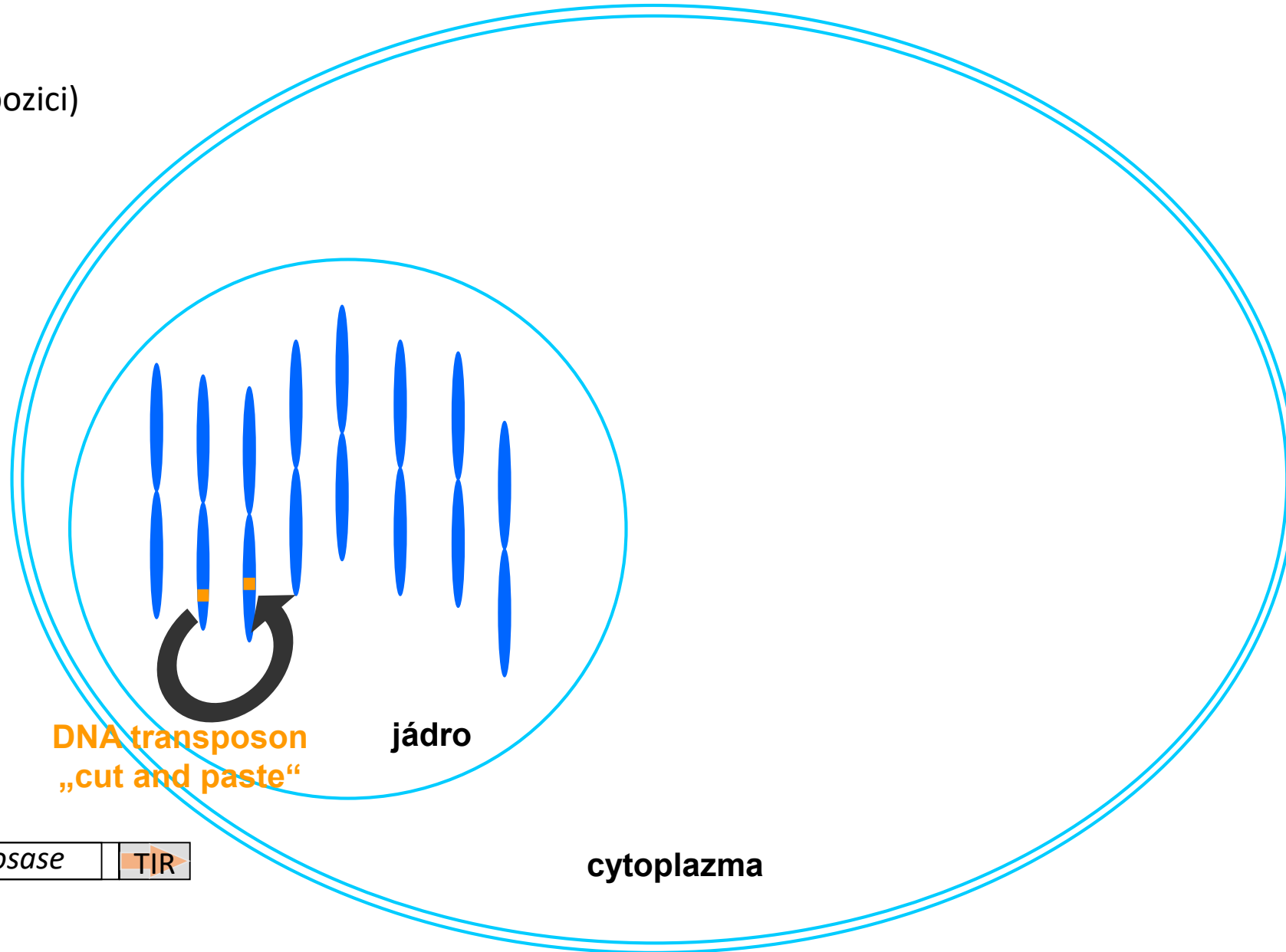
Velikost genomu a komplexita organismu

Člověk:
transpozony 70 %
geny 1-2 %

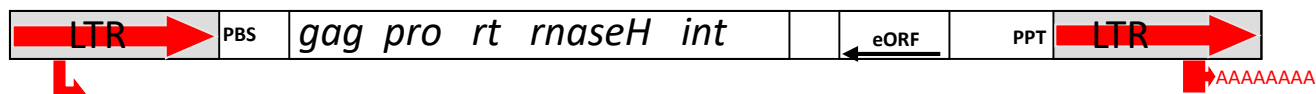
Mobilní elementy

(disponují vlastním
aparátem pro transpozici)

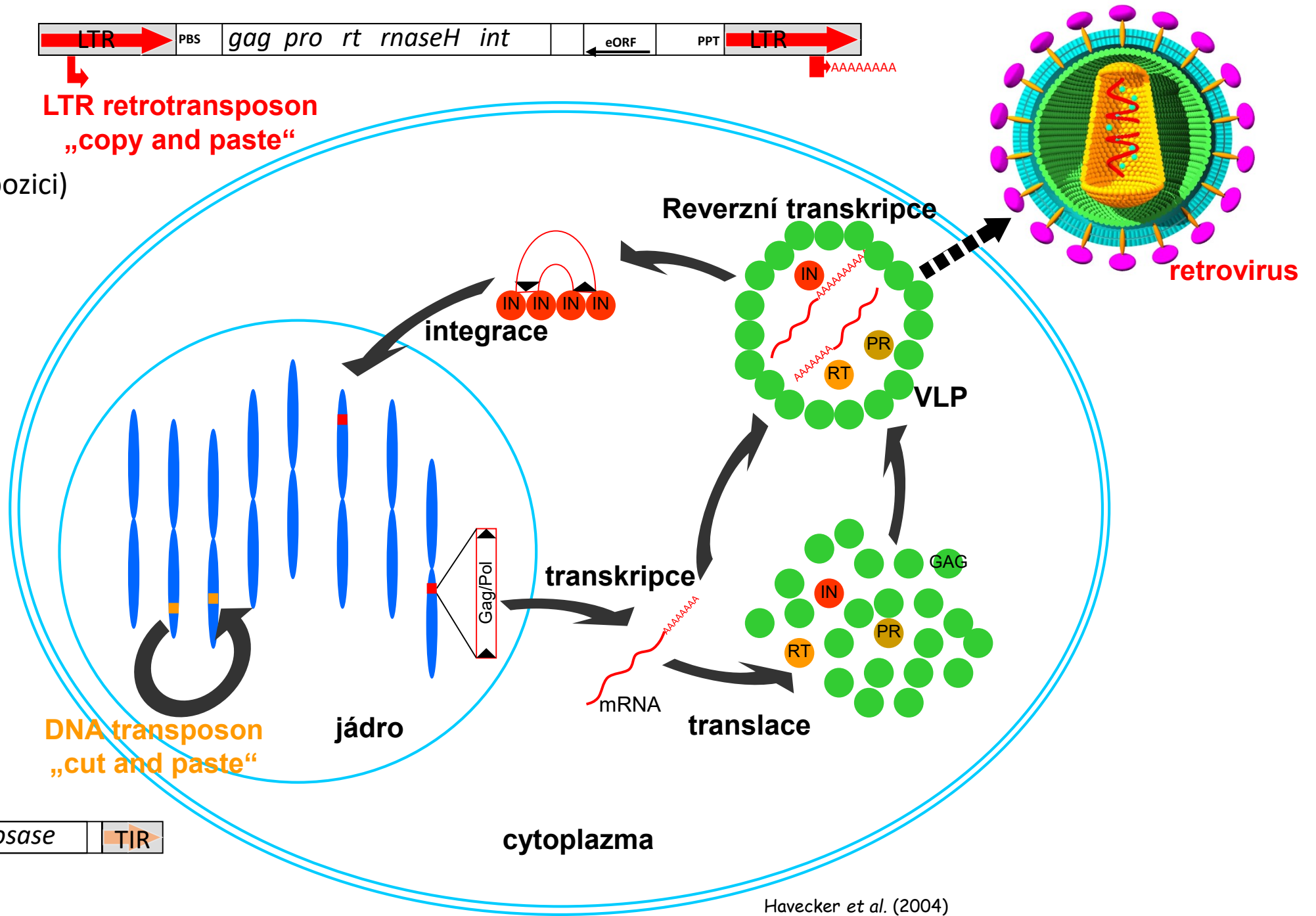
Mobilní elementy

(disponují vlastním aparátem pro transpozici)

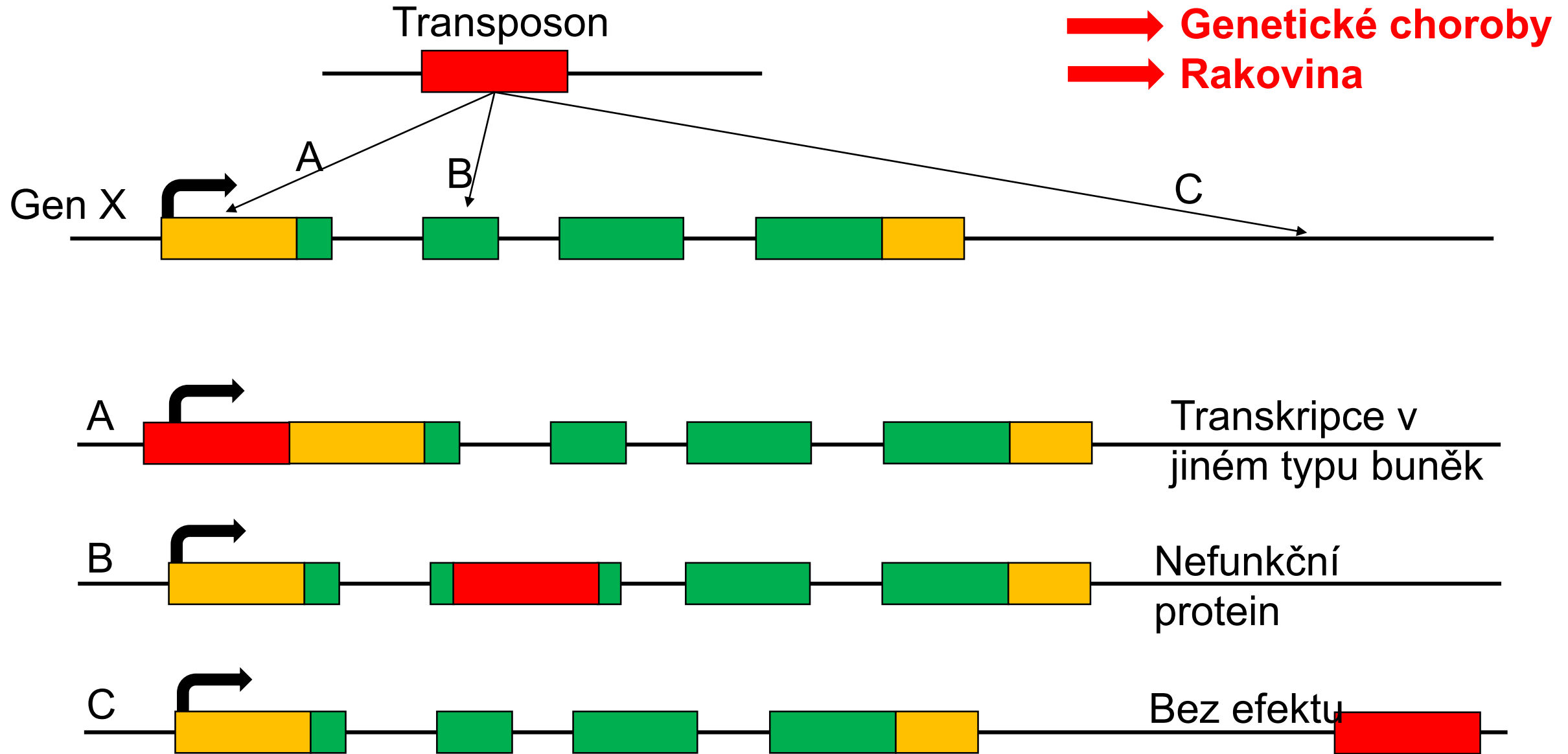

LTR retrotransposon
„copy and paste“

DNA transposon
„cut and paste“

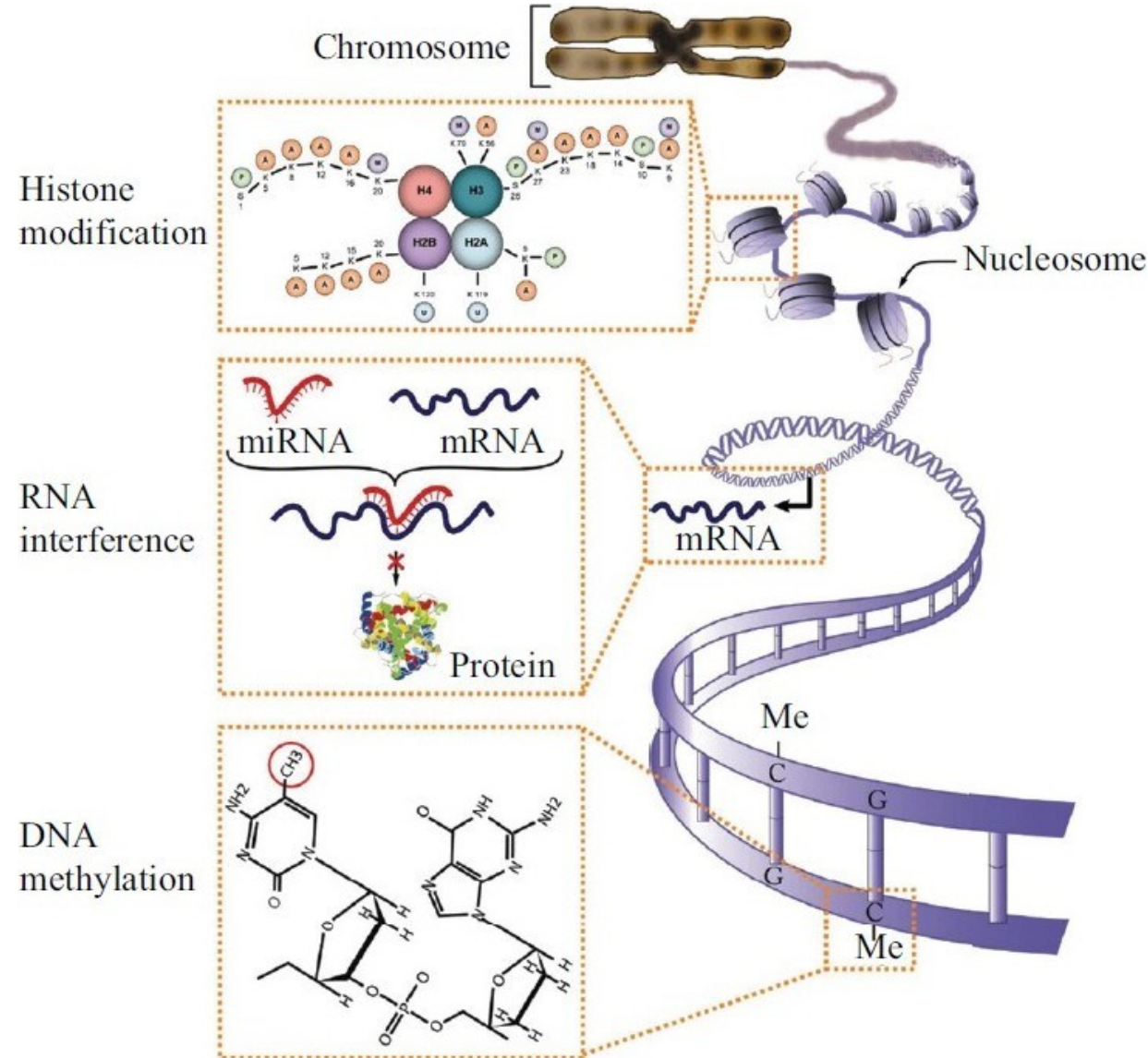
Jaké jsou důsledky aktivity transpozonů?

Jak organizmy své transpozony regulují?

Epigenetické mechanismy

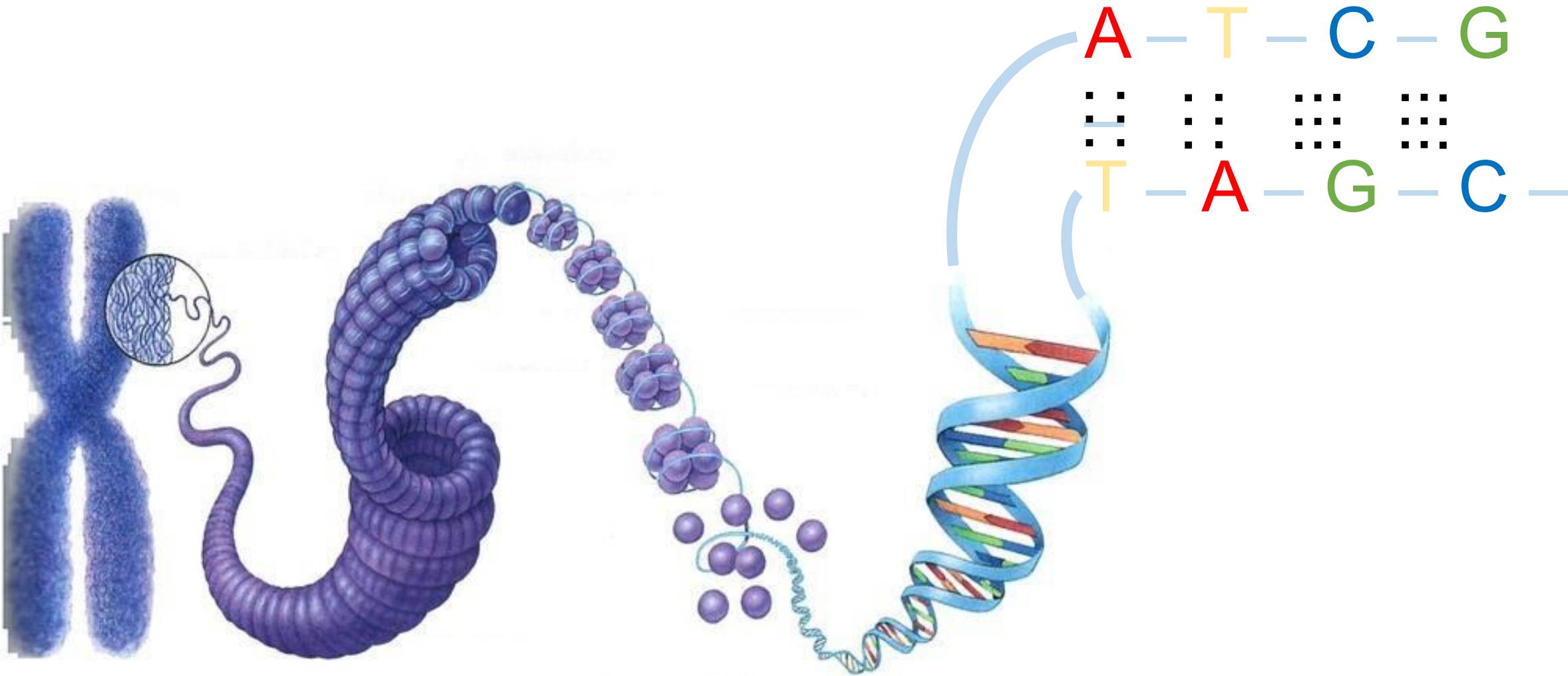
Posttranskripční umlčení

Transkripční umlčení

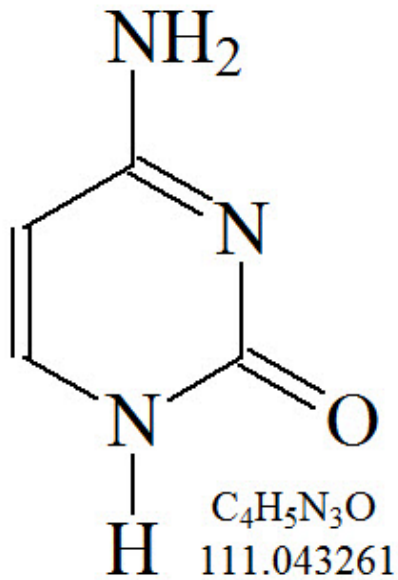
Transkripční umlčení

Methylace DNA

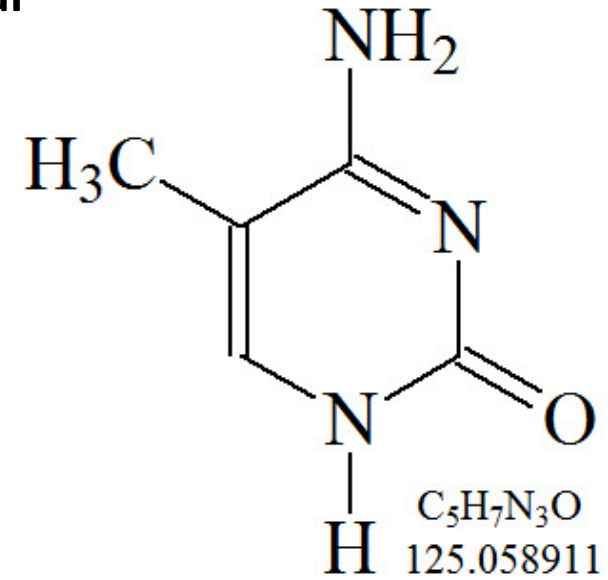
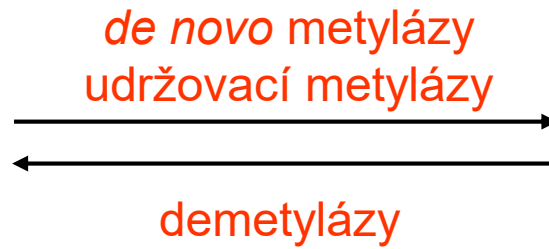

Methylace DNA

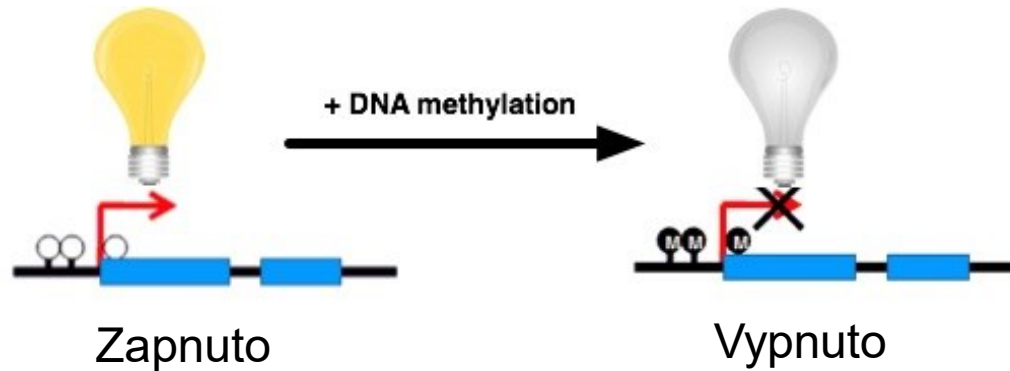
reverzibilní biologický signál

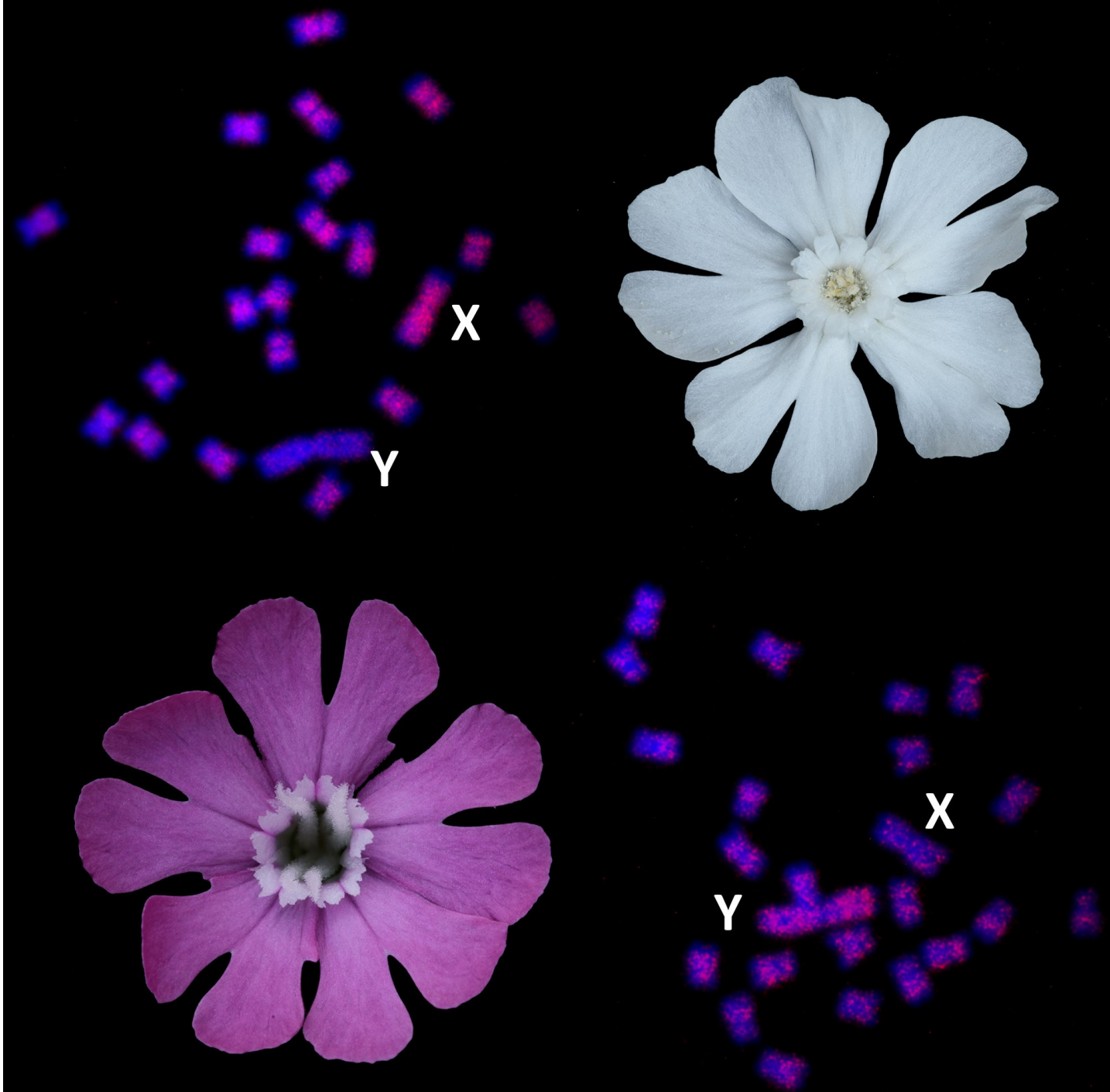

Cytosine

5-Methylcytosine

FISH:

Většina rodin TE má neobvyklou distribuci na pohlavních chromozomech silenky a šťovíku

Distribuce i počet kopií TE v genomus se liší mezi evropskými populacemi téhož druhu

Model

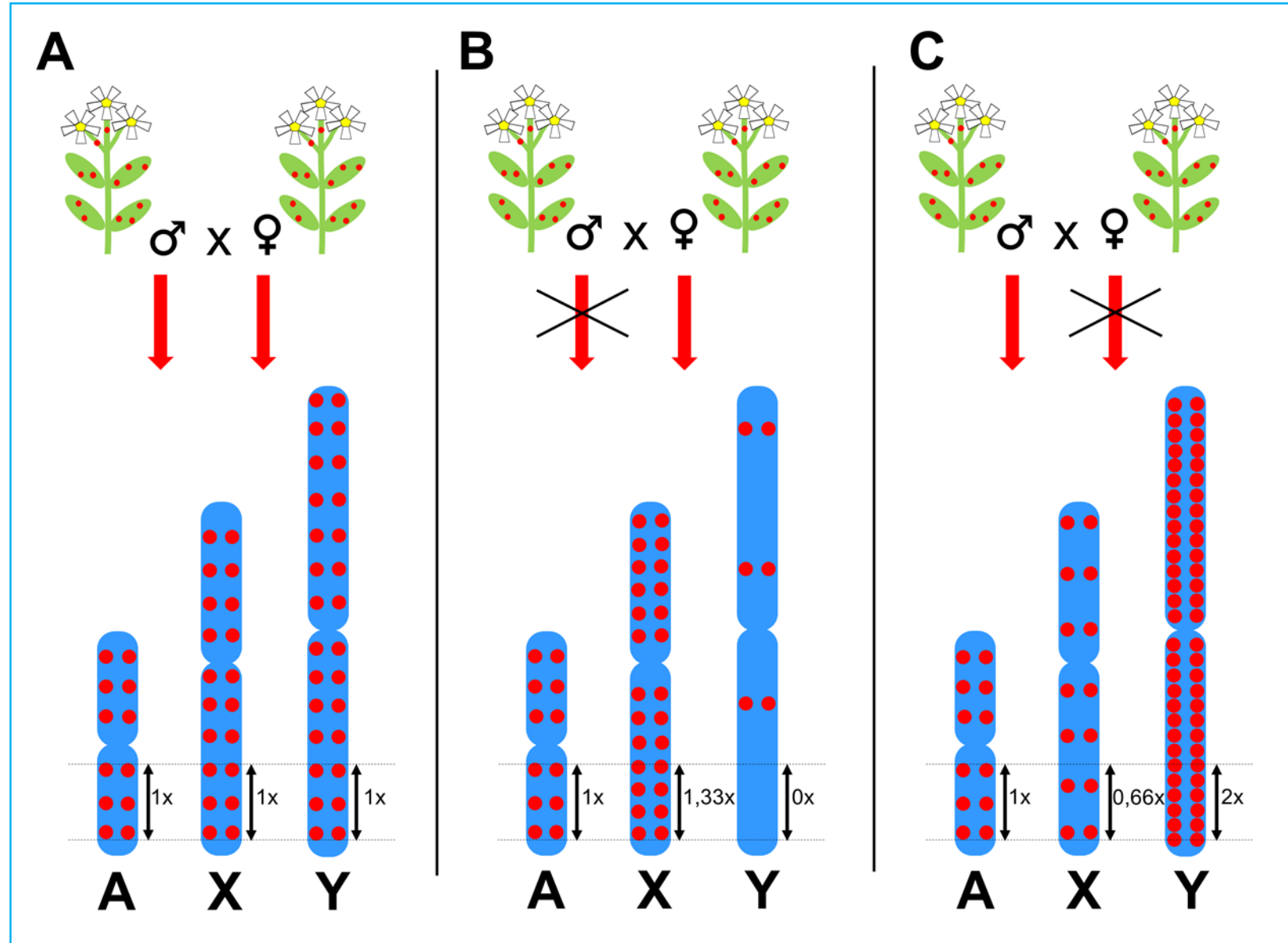
Model pohlavně specifického šíření TE u rostlin

! Prokázali jsme scénář B !

Počítání kopií Ogre CL5 v samčích a samičích genomech:

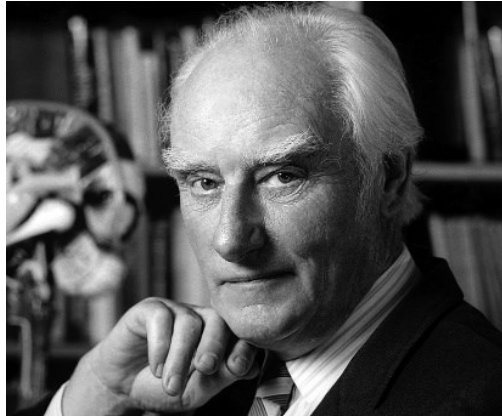
Počet kopií na X je 1,5-2 x vyšší než na A.

Puterova et al. 2018

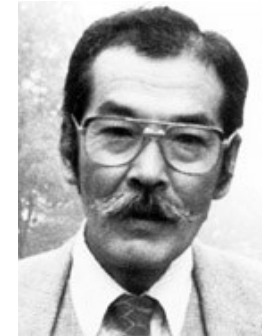

Hobza et al., 2017

Mají transpozony také pozitivní vliv?

Francis Crick: **Transpozony = Junk DNA, parazitická DNA, egoistická DNA (1980)**

Susumu Ohno

Susumu Ohno
Feb. 1, 1928 - Jan 13, 2000

Susumu Ohno – evoluce genovou duplikací (1970)

Transpozony mohou být „domestikovány“

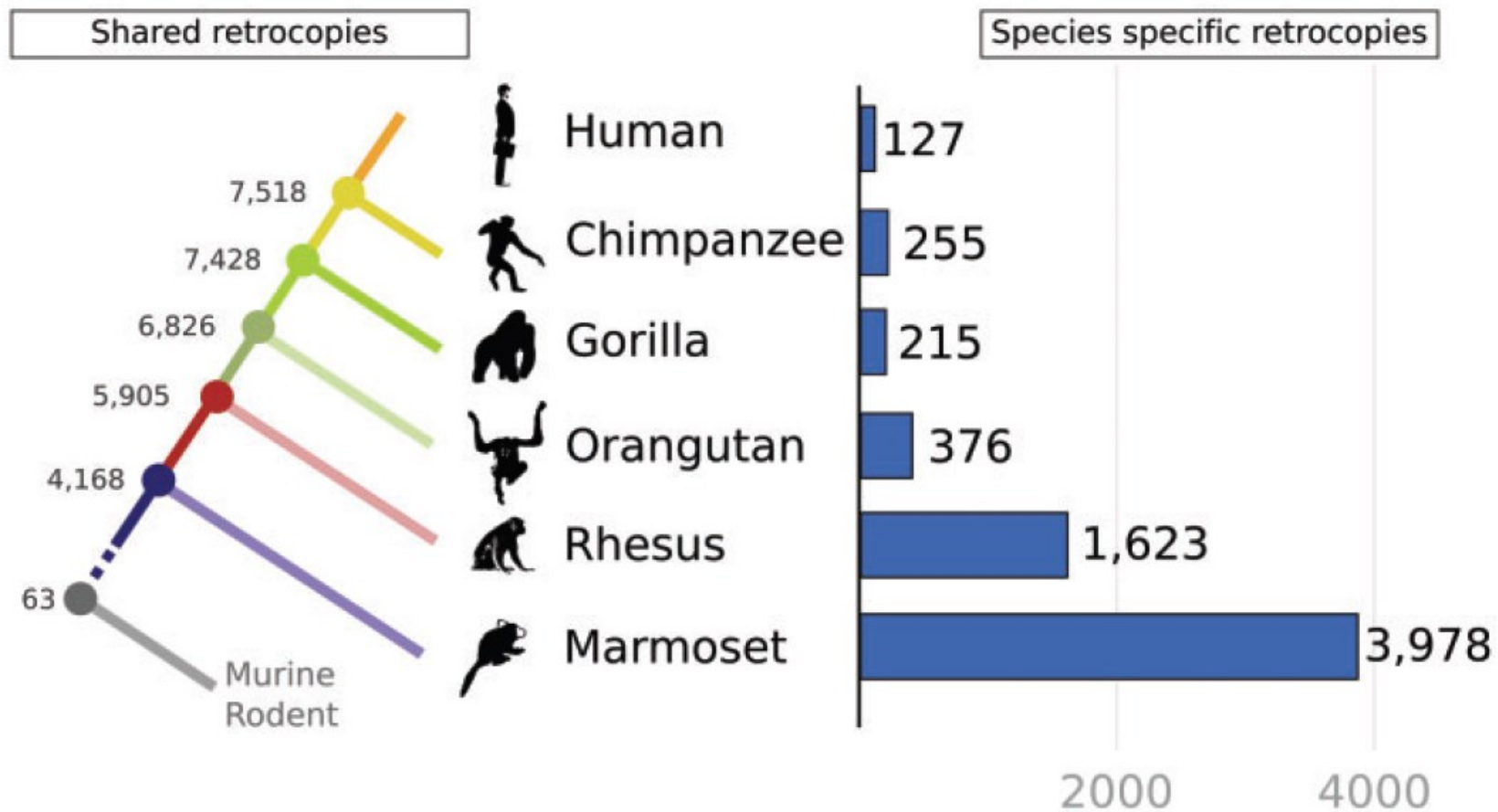
- telomeráza
- telomery drozofily – Het-A, TART
- centromery – CENP-B z DNA transposonů
- imunitní systém – V(D)J rekombinace
- syncytin v placentě (retrovirální env)

Transpozony „přebudovávají“ genom

- přestavby genomu, rekombinace
- duplikace, rodiny, vznik nových genů (Setmar)
- role v segregaci chromosomů, izolace, speciace
- reparace zlomů v DNA
- inaktivace chromosomu X
- tvorba nových regulačních sítí

Transpozony jsou extrémně důležitou evoluční silou!

- Lidský genom obsahuje ~ 8000 retrokopií genů (Navarro, Galante, GBE, 2015)

- Segmentální duplikace zodpovídají za více než 90 % genetické variability mezi lidskými populacemi (Sudmant et al., Science, 2015)

Co bylo dříve – transpozony nebo epigenetické mechanismy?

Konvenční výklad: Epigenetické mechanismy **se vyvinuly na obranu proti transpozonům**.
(Francis Crick – parazitické sekvence)

Prokaryota:

- malé genomy efektivně využité operony
- malé množství transpozonů
- primitivní epigenetické regulační mechanismy určené k rozlišení vlastní od cizorodé DNA

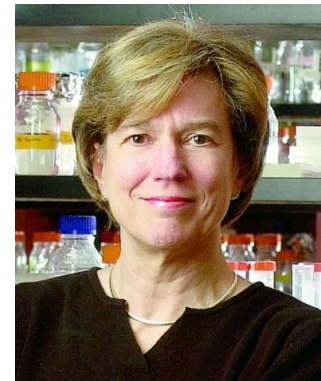
vs.

Eukaryota:

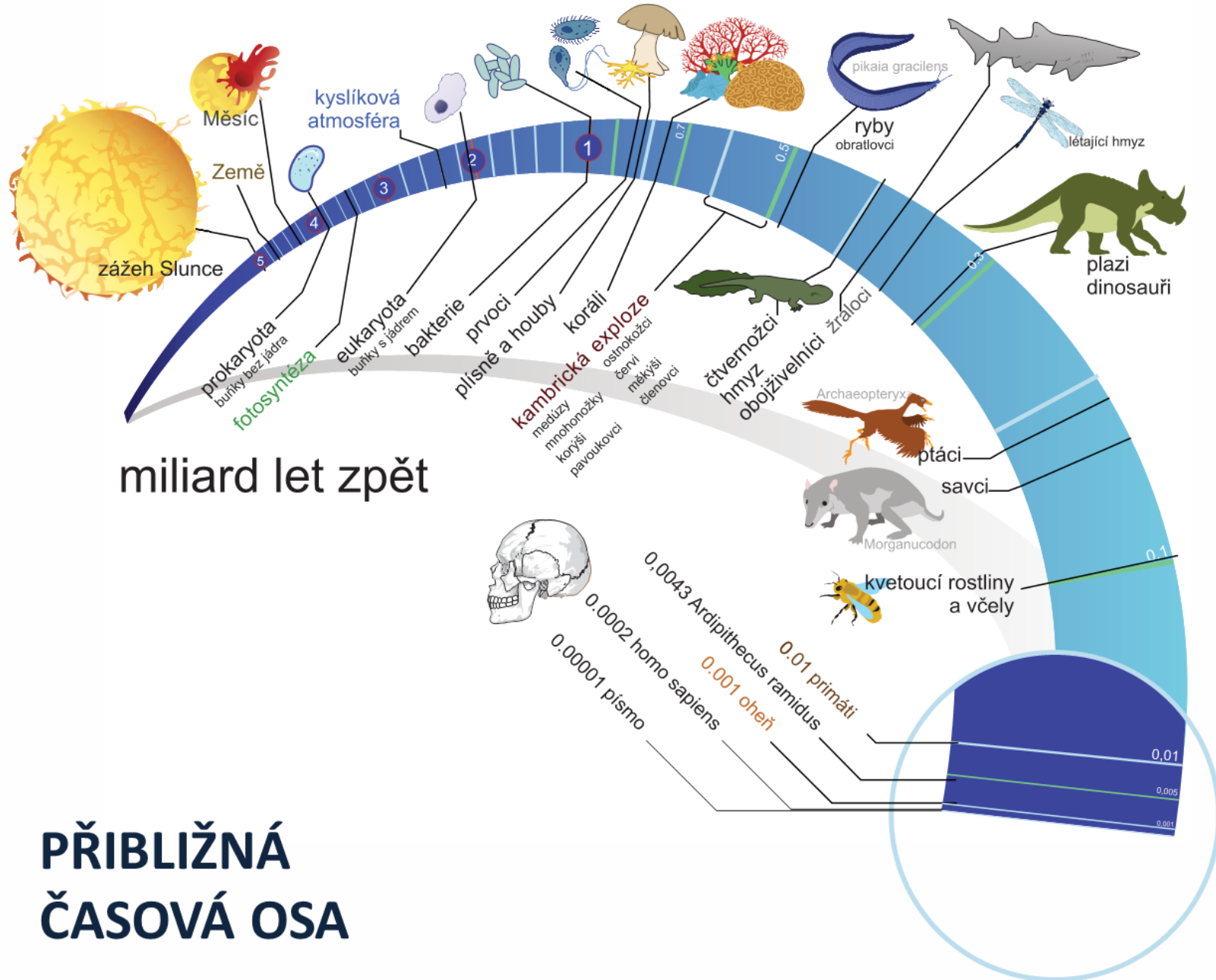
- velké genomy plné repetice
- obrovské počty transpozonů
- složité epigenetické regulační mechanismy

Nekonvenční: Epigenetické mechanismy **umožnily množení transpozonů** v genomech / a duplikace genů, čímž se zvýšil evoluční potenciál organismů a mohly vzniknout složité mnohobuněčné životní formy.

Nina Fedoroff, 2012, Science 338:758-767

Co bylo dříve – transpozony nebo epigenetické mechanismy?

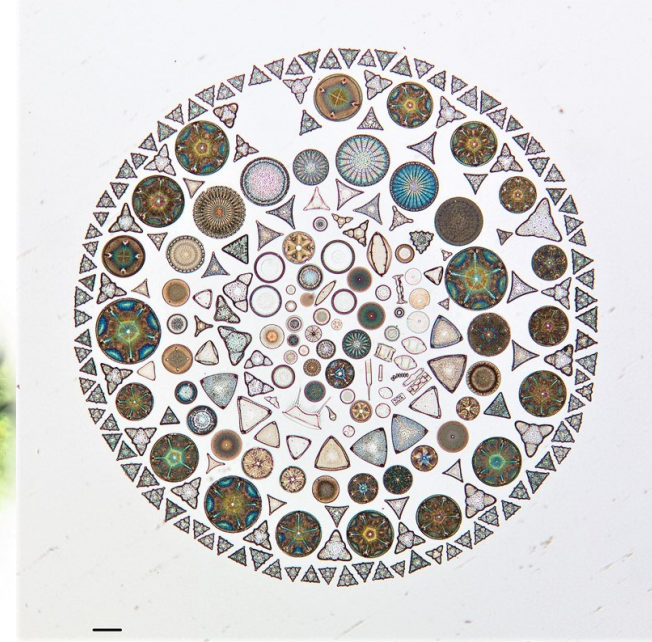
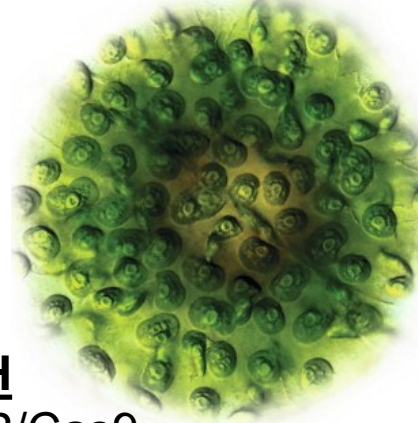

- Mít transpozony je evoluční adaptace – transpozony čekají na svoji příležitost, aby zvýšily genetickou variabilitu svého hostitele v kritickém období
- Všechny pohlavně se množící organismy, které se zbavily TE, nakonec vymřely (třídění z hlediska stability – J. Flegr, J. Toman)

Aplikovaný výzkum (spolupráce)

Ústav výzkumu globální změny AV ČR, Brno (CzechGlobe)

Analýza transkriptomu řas – hledání genů zodpovědných za produkci omega-3 mastných kyselin pro potravinářství

Mikrobiologický ústav AV ČR, Třeboň – CENTRUM ALGATECH

Příprava transgenních a editovaných řas pomocí CRISPR/Cas9 pro produkci omega-3 mastných kyselin

Chmelařský institut s.r.o., Žatec

Co dělá dobrou IPA(u)? Metagenomika svrchně kvašených piv.

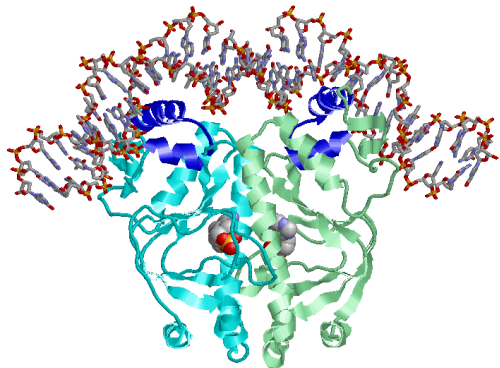

Metody a přístrojové vybavení

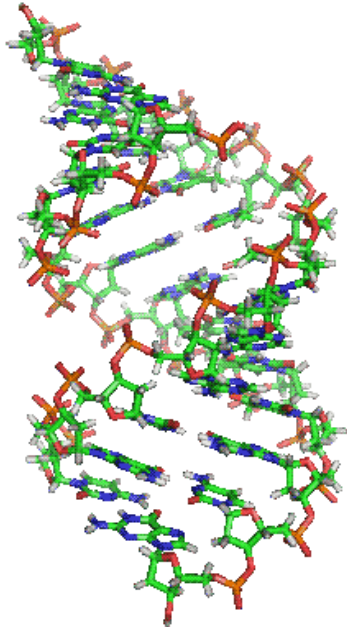
Metody molekulární biologie, genomika práce s DNA a RNA

pipety

enzymy

DNA

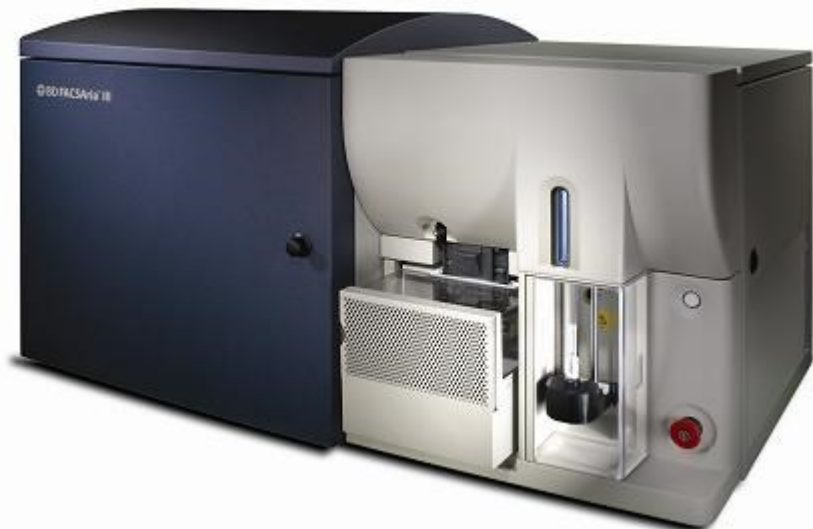
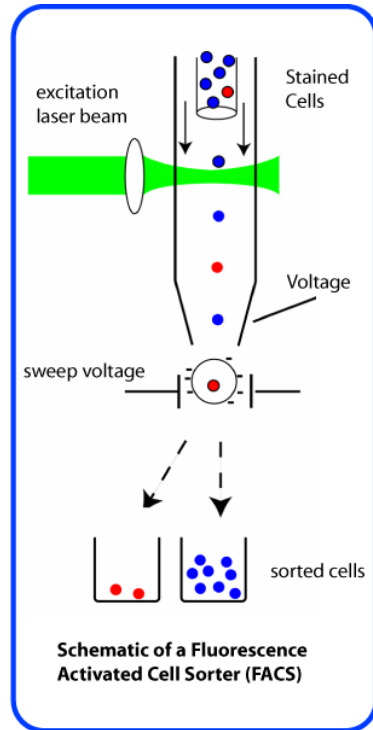

eppendorfky

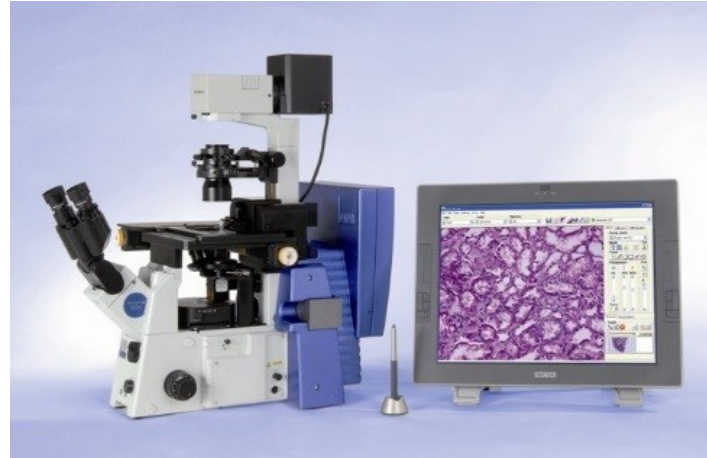

Jak získáváme biologický materiál – chromozomy, malé výřezy pletiv

FACS

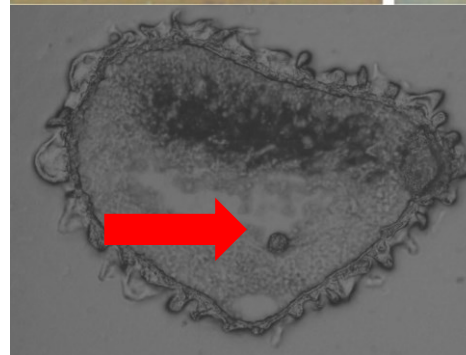
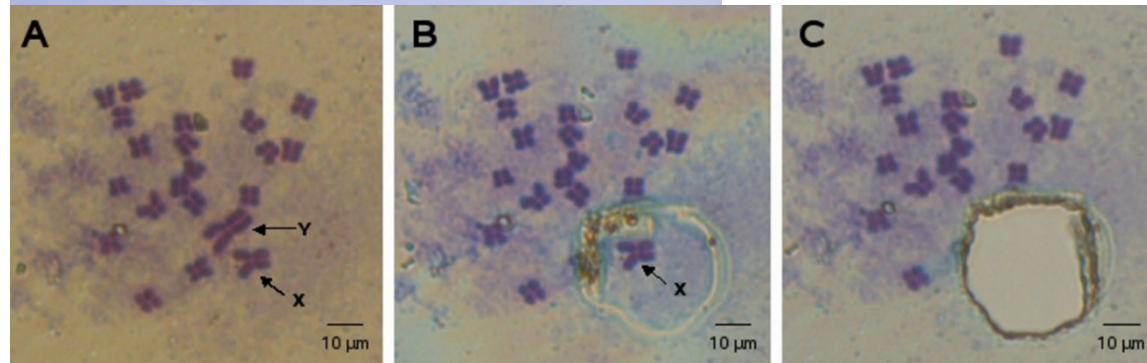

Laserová mikrodisekce

Příprava knihoven pro NGS (RNA-seq, smallRNA-seq, BS-seq)

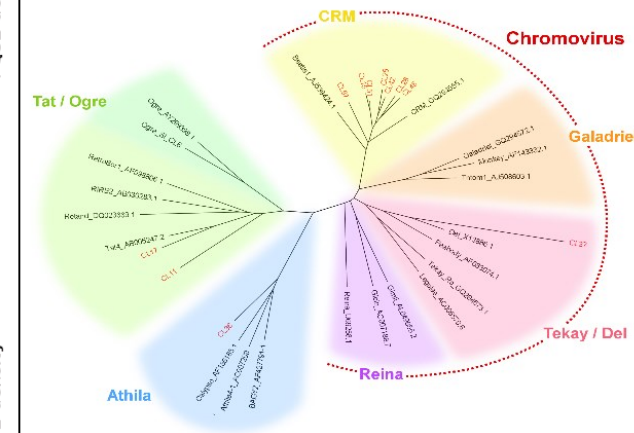
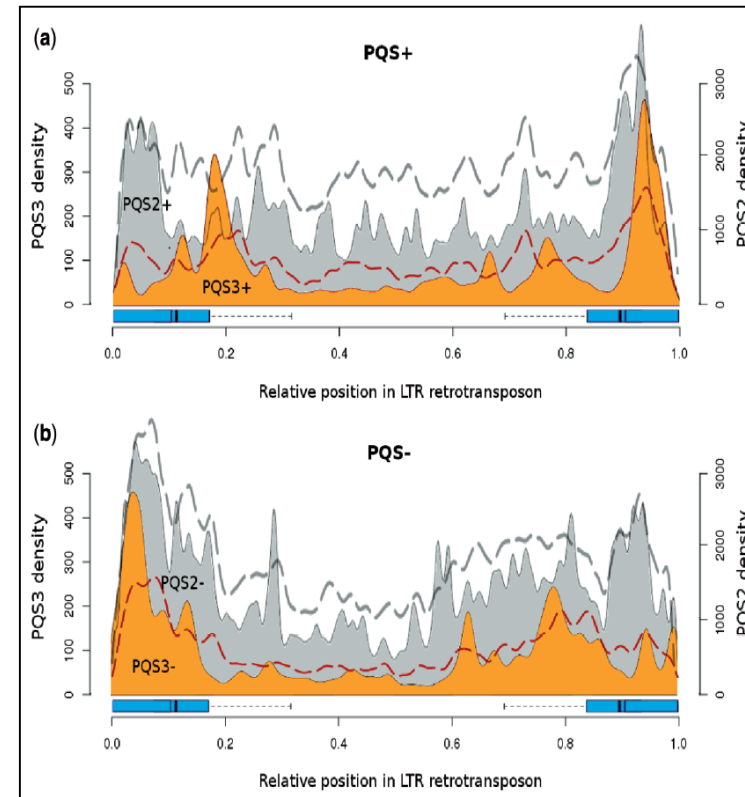
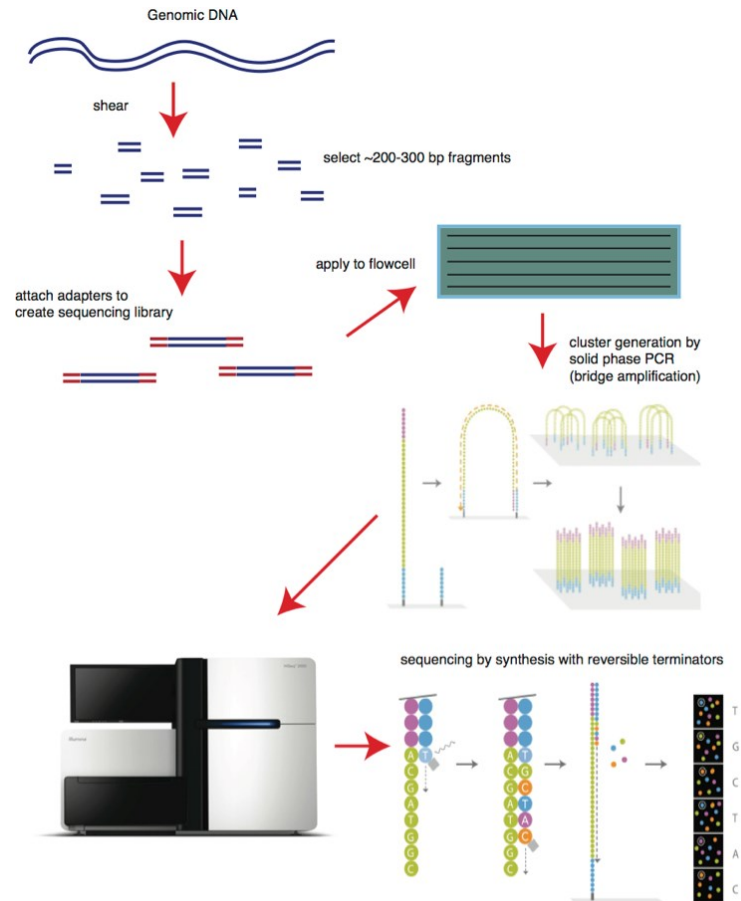
Bioinformatická analýza

Využíváme moderních metod genomiky a bioinformatiky

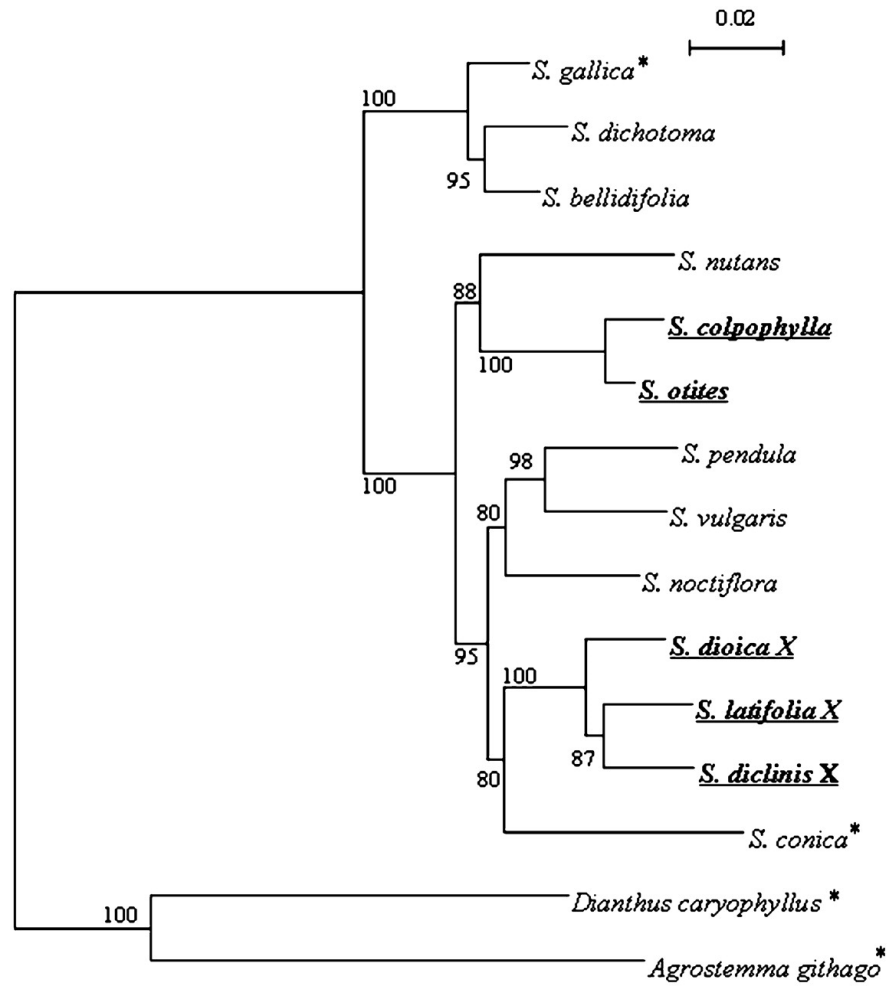
Sekvenace genomu, transkriptomu, metylomu... pomocí sekvenování nové generace (NGS)

Bioinformatické analýzy velkých datových souborů (NGS i osekvenovaných genomů)

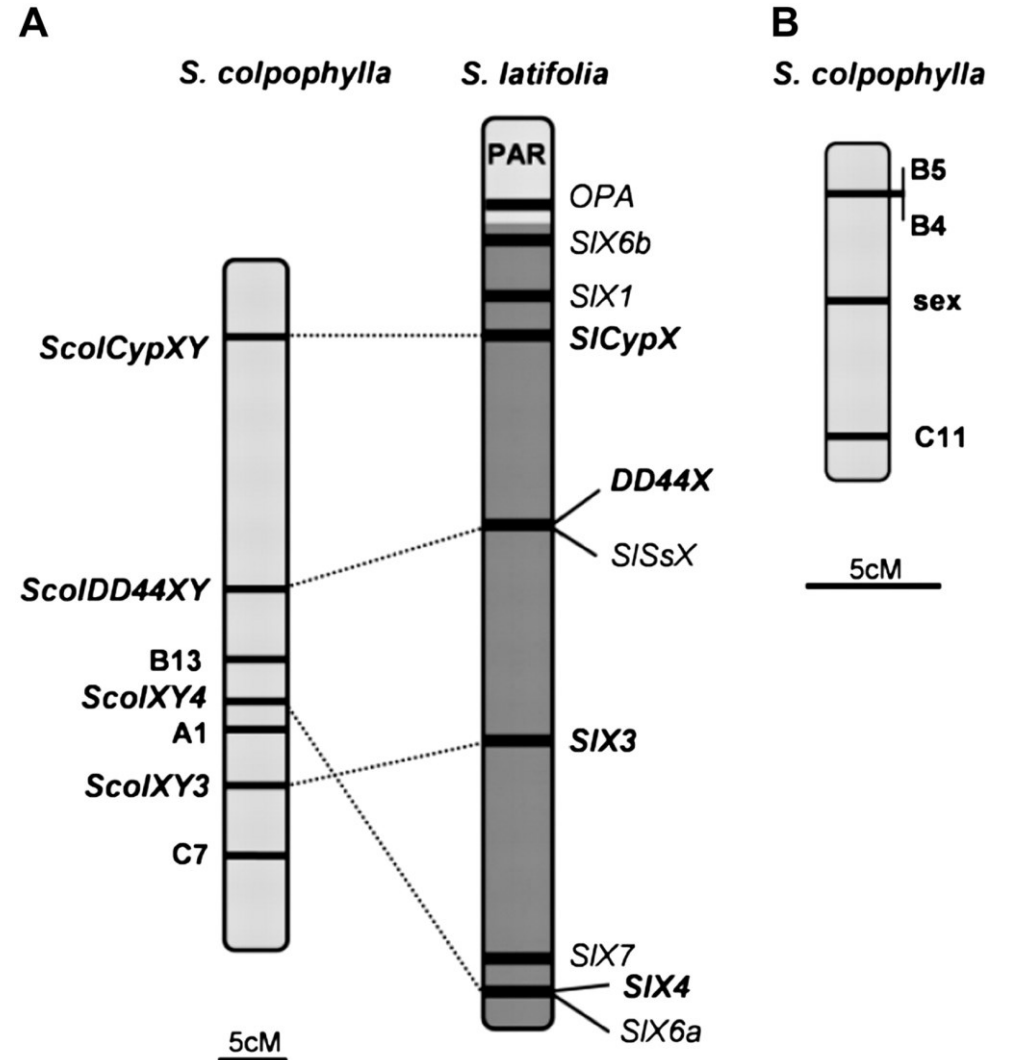

Metody klasické genetiky

Fylogenetické stromy

Genetické mapy

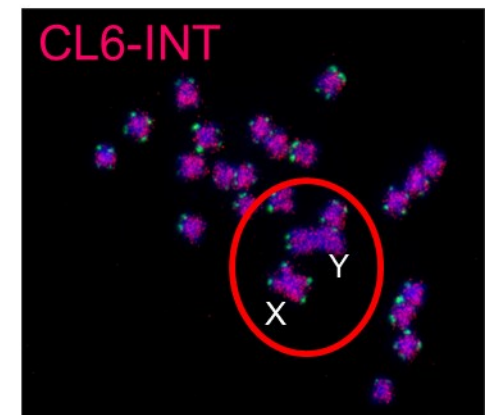
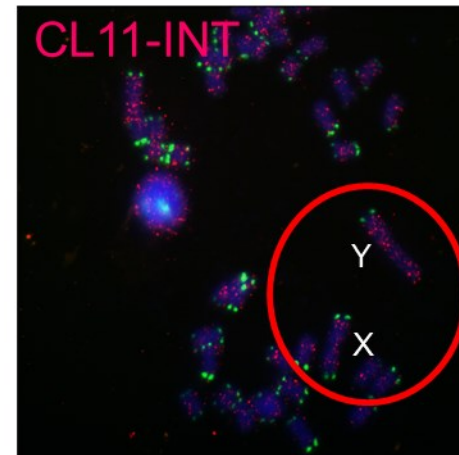
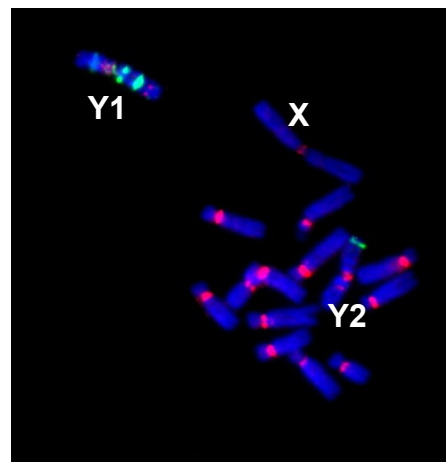
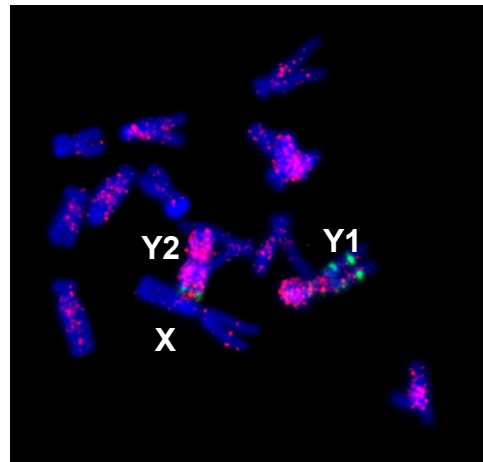
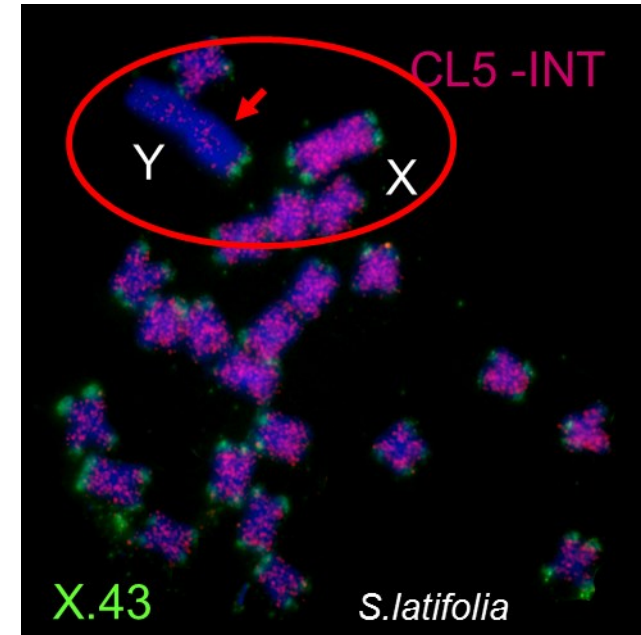
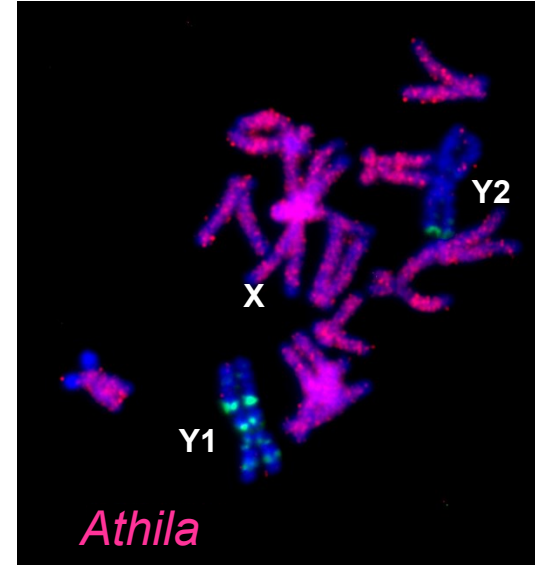
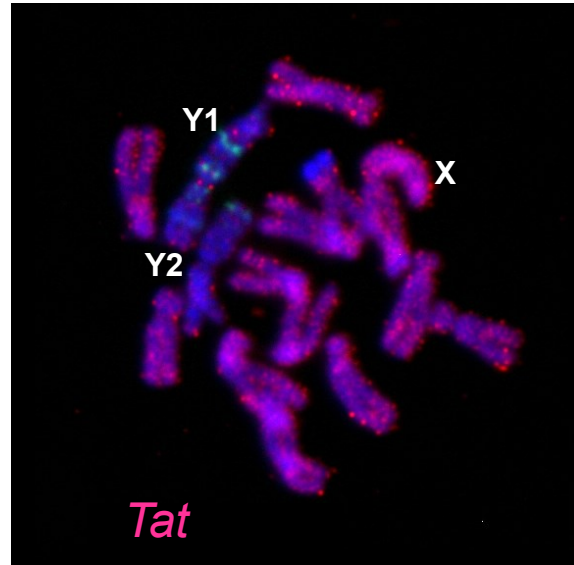
Jak vizualizujeme repetice/ geny v genomu

Fluorescenční *in situ* hybridizace

Provádíme také „single copy FISH“ s velmi krátkými sondami (několik kbp)

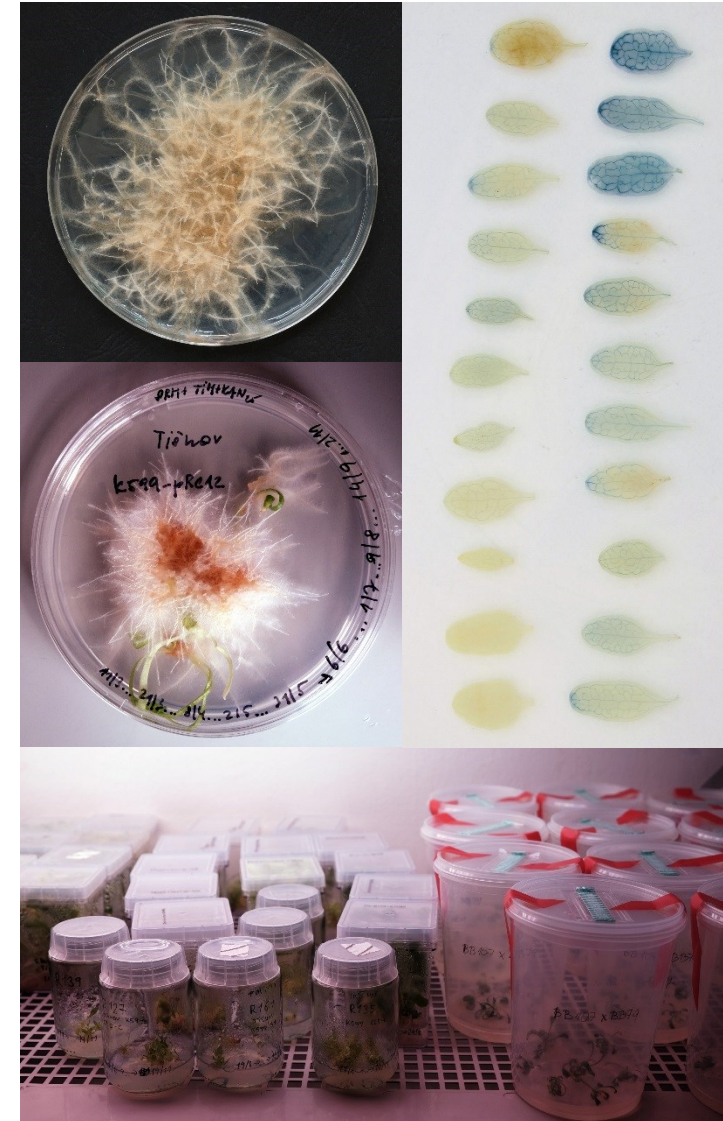
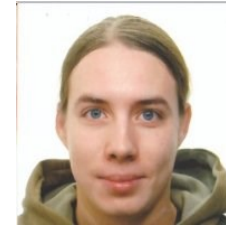
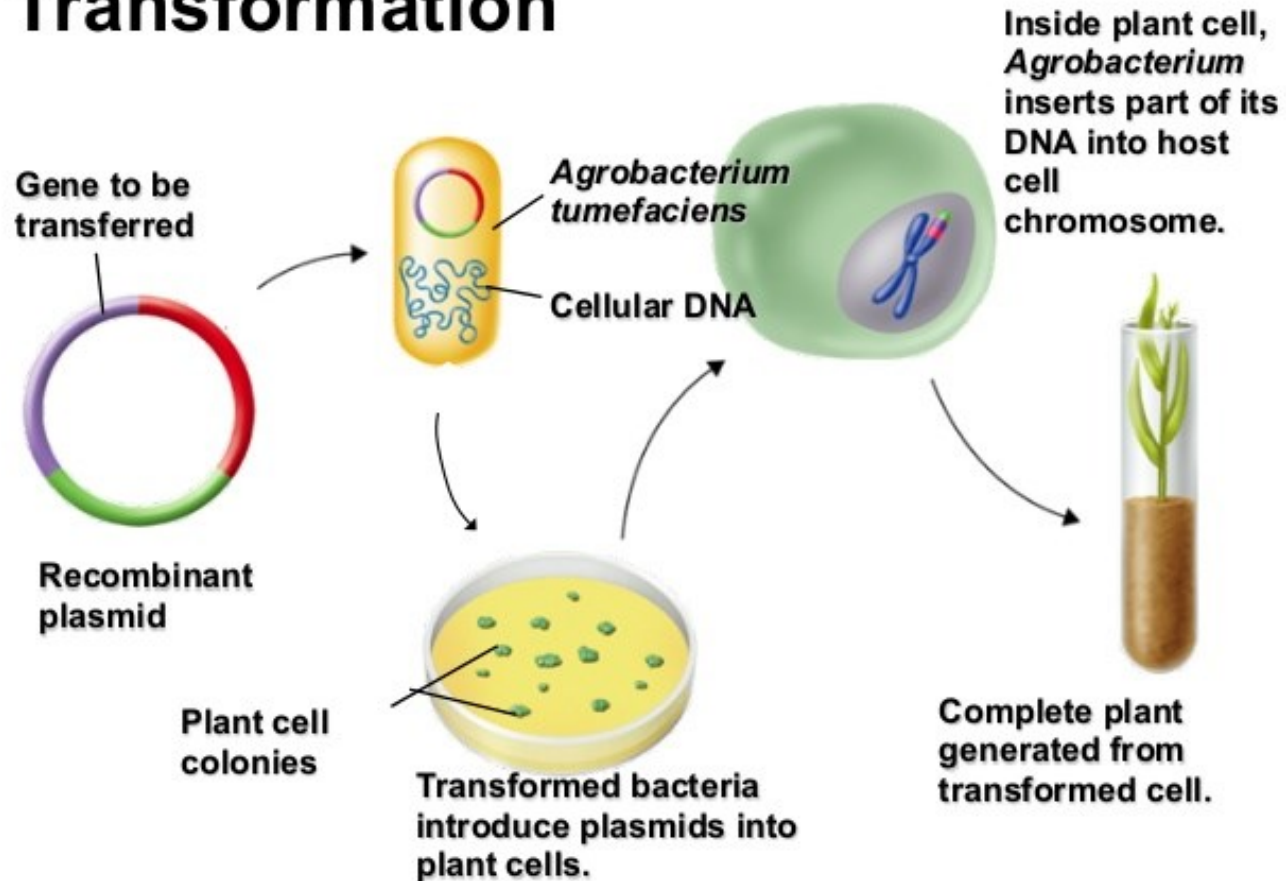
= můžeme určit umístění genů na chromozomech

Jak vytváříme transgenní rostliny

Silenka je první transformovatelná rostlina s heteromorfními pohlavními chromozomy

Transformation

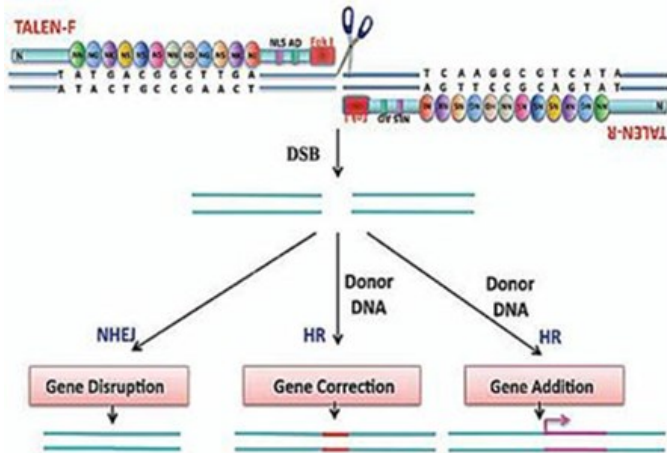

Umíme editovat genom

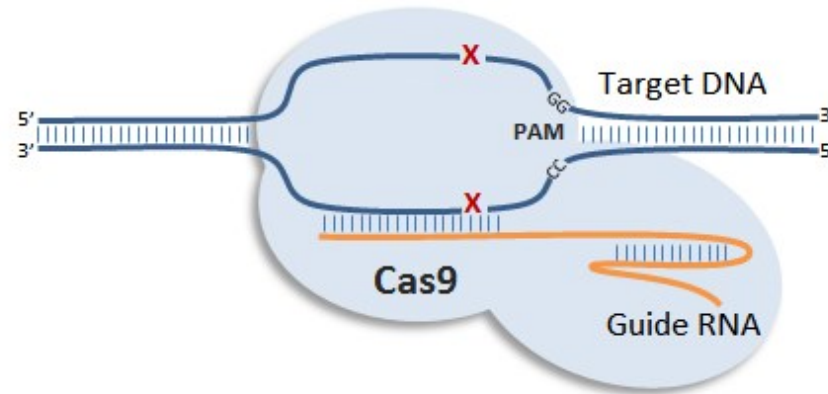
= genové inženýrství, cílená mutageneze

TALEN - mutageneze

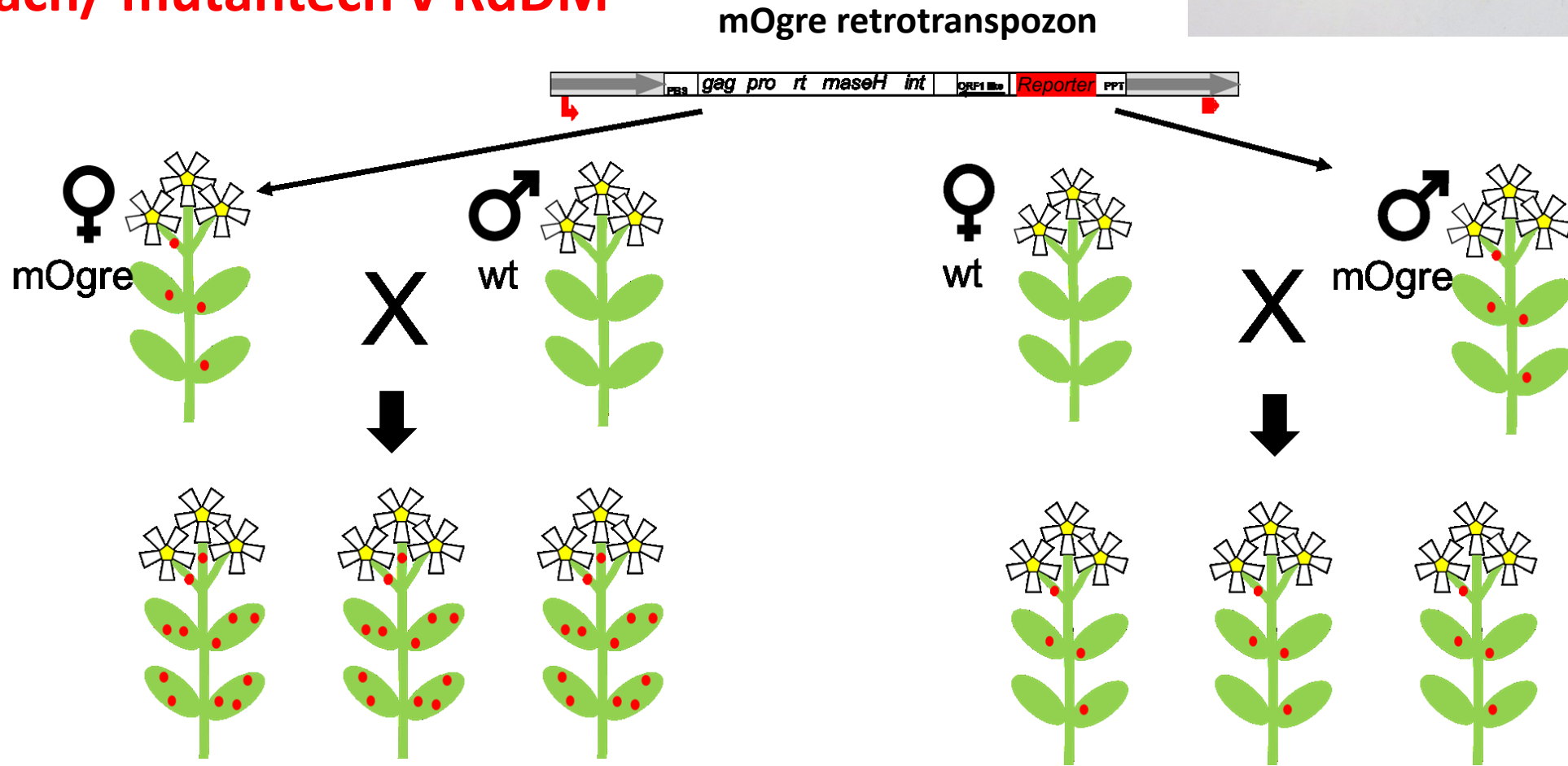
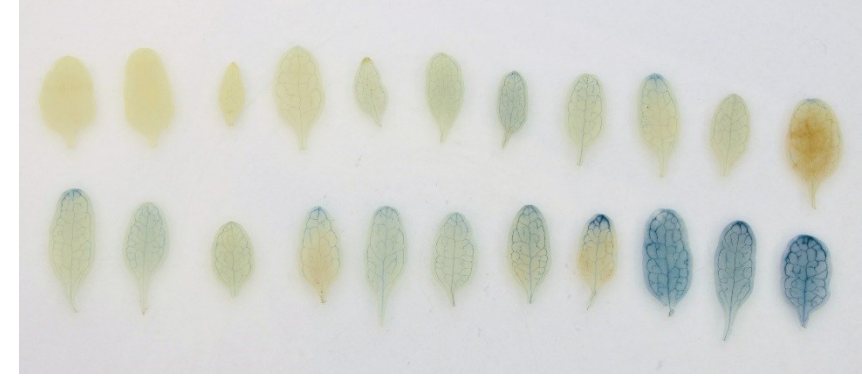
CRISPR/Cas9 - mutageneze

University of Minnesota in Minneapolis

Funkční studie

Transgenerační přenos nových kopií TE ve wild type rostlinách/ mutantech v RdDM

Zahraníční spolupráce

University of Minnesota, USA

University of Illinois, USA

Penn State University, USA

Universidad de Almería, Spain

University of Lyon, France

ETH, Switzerland

IPK Gatersleben, Germany

University of Helsinki, Finland

University of Tokyo, Japan

The 10th International Ph.D. Student Conference on Experimental Plant Biology

Brno, September 3-5, 2012

Oddělení vývojové genetiky rostlin

Biofyzikální ústav AV ČR

kubat@ibp.cz

hobza@ibp.cz

